

6 ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગર્કલોની રચના

સંપાદક: સિદ્ધુભાઈ.

Page No.	1		
Date	26	03	20

ગુજરાતી સાહિત્યનાં ગર્કલો રૂપરૂપ અનેક કવિ-પ્રતિભાઓની કલને કોળ્યું-મહોળ્યું છે. ગુજરાતનાં ગર્કલોના સ્વતંત્રતાને લગભગ એક સૈકા જેટલા સમય થયો. આ સમયગાળા દરમિયાન ગર્કલો ગુજરાતી કવિતાનું વિશિષ્ટ અને પ્રસિદ્ધ કાવ્યરૂપ તરીકે સ્થાપિત થયું છે. ગર્કલો એ અરબી સાહિત્યરૂપ છે. અરબસ્તાનથી એ ઈરાન તી મારની ભાષામાં વિકાસ પામ્યું છે. મધ્યકાલના ગુજરાતી કવિ દયારામ અને 'સુધારક યુગ'ના કવિ જર્નલ આ રૂપરૂપથી પ્રભાવિત થઈને 'રોમતા'ની રચના કરી છે. ગુજરાતી સાહિત્યના 'પંડિત યુગ'માં 'મલાન કવિ' બાલાશંકર ડંધારિયાએ આ અરબી કાવ્યરૂપને ગુજરાતી ભાષામાં સૌપ્રથમવાર આલેખ્યું. બાલાશંકર ડંધારિયાના સમ-કાલના કવિઓ - કાન્ત, મલિલાલ જલુભાઈ દિવેદી અને મલાયાએ ગર્કલોને ગુજરાતી ભાષા પર સ્થાપિત કરવાનાં ચત્નો કર્યાં. શમદા, સાબિર, શાહબાગડ ઇત્યાદિ ગર્કલોકારોએ આ રૂપરૂપને પ્રતિભાવે ખેડ્યું. તરીકા, શૂર્ય, લૈક, નાગિર, ગભી, ધાયલ, બેશામ અને કૈલાશ નેવાં કવિઓએ ગર્કલોનાં કવિતાની એક ઊંચાઈ સિદ્ધ કરી. એ પછીનાં સ્વતંત્રમાં સિદ્ધુભાઈ, આદિલ મલુરી, રાજેન્દ્ર શુક્લ, મનોવ ખંડેરિયા, મનહરભાઈ, બલન માતરી, શ્યામ લાધુ અને રમેશ પારેખ નેવાં પ્રતિભાવે કવિઓ-એ આ રૂપરૂપની સાંવરિત-બાહ્ય, ભાવ-સંવેદન, અભિવ્યક્તિ, ઇંદ અને ભાષા પરત્વે અનેક પ્રયોગો કરી, આ રૂપરૂપની અનેક શક્તિઓને વિકસારી. ગર્કલોને એનાં મૂળ અરબી-મારની કરનાંય ગુજરાતીમાં વિશેષ વિકાસોન્મુખ બનાવ્યું છે.

‘ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગાર્ડનો’ કવિશ્રી ચિત્રુ મોહી દ્વારા સંપાદિત પુસ્તક છે. આ ગાર્ડનો સંપાદનમાં ગુજરાતીના આરંભકાલથી લઈને ગુજરાતી ગાર્ડનોએ જે કવિઓનું નોંધપાત્ર પ્રદાન છે. એમાં કવિઓની ગાર્ડનો સ્વભાવમાં સહી સંપાદિત કરવામાં આવ્યા છે. આ સંપાદનમાં ગુજરાતી ગાર્ડનોનાં મહત્વનાં અને નોંધપાત્ર ગાર્ડનોકારીના ગાર્ડનો પરથી ગુજરાતી ગાર્ડનોનાં મહત્વનાં સંકુલિંગોનો આલેખ પામી શકાય છે. આ દૃષ્ટિએ આ સંપાદન ઉપયોગી પુસ્તક થાય એમ છે.

પુસ્તક સંપાદનમાં સંપાદિત ગાર્ડનો અને તેનો નોંધ ભાત માડનારી છે. કવિતાનાં શાશ્વત વિષયો - પ્રભુ, પ્રકૃતિ, પ્રભુભક્તિ તેમજ માનવસાહિત્ય, મૃત્યુ, સંદેહાત્મકતા, કવિની શબ્દનિલબ્ધિ, ગાર્ડનોનિષ્ઠા અને સર્વવેદાની અનુભૂતિઓનું આલેખન અહીં નોંધ મળે છે.

**

‘ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગાર્ડનો’માં પ્રભુભાવ અને પ્રભુભાવિષ્ય

ઉદ્દેશ્યપરંપરામાં ગાર્ડનોની એક વ્યાખ્યા - ‘પ્રેમિકા સાથે વાર્તાલાપ.’ આપવામાં આવ્યા છે. ગાર્ડનોમાં એક વિષય હિમ્મત સ્વભાવ-પ્રિયતા સાથેનાં પ્રભુભાવોદ્ધિ ઘણાં ગાર્ડનોકારીના ગાર્ડનોમાં નોંધ શકાય છે. ગાર્ડનોસ્વરૂપમાં વિષયવસ્તુ તરીકે પ્રેમ, પ્રભુ, પ્રભુભાવ શૃંગાર પ્રાધાન્ય ભોગવે છે. ગાર્ડનોમાં પ્રભુભાવના આલેખનથી ગાર્ડનોના પાતળા ઘણાં કવિઓએ રંગીન બનાવ્યું છે. ગાર્ડનોમાં પ્રેમભાવે દેવ, સૌંદર્ય પ્રશંસા અને પ્રેમભાવોનું આલેખન અરબી ગાર્ડનોમાં પણ નોંધ શકાય છે. ગુજરાતી ગાર્ડનોમાં પણ ગાર્ડનોના આરંભકાલથી આ ભાવના

ગાઈલો રચાતા આવ્યા છે.

પ્રસ્તુત સંપાદનમાં ગાઈલ કાર્યોએ પ્રેમનાં વિવિધ રૂપોને, પ્રલાયના ઉત્કૃષ્ટ સંવેદનાને, પ્રલાયનાં શૃંગારને, પ્રલાયની મહત્ત્વને અને પ્રલાયવિરહનાં સૂક્ષ્મ, કોમલ ભાવોને શાબ્દિક રીતે ક્યાં છે. તેનાં ઘોડાંક ઉદાહરણો નુસ્તા :

- “મારી જરૂરને ભેઈને દુનિયા સૂરી ગઈ,
દુનિયા સૂરી વળે ને તમારી જરૂર મળે.” - (૦૬)
- ‘અમીન’ આગાઈ
- “કે’વાય છે કે, ધુમ્મસોયે આગળો ગયાં,
અજવાબો તારું નામ કોઈ આત્યાં કરે.” - (૧૫)
- આશ્વેષ ત્રિવેદી.
- “નાંદરનું વૃદ્ધી આખું લયે ભીના પાંપળો,
ને પાંપળોમાં કોઈ ભીનું તરવર્યાં કરે.” - (૧૫)
- આશ્વેષ ત્રિવેદી.
- “તમને દિલ તો શું આસ્તિત્વ પણ અર્પણ કરી હોયું,
હવે તુજ પાસ ત્યાં છે કંઈ મરણ નેયું જીવન નેયું.” - (૩૦)
- ખલાલ ધનતેજવા.
- “ખબર નહોતી કે રૂપનું, શતનું કાચું પડી નશી,
ઉઘાડી આંખ નેયું ને, ઊભાંતે આપ ઉંબરનાં.” - (૫૨)
- નયંત શેઠ
- “અંધારું આંખનું છું સિતારા ગાળી ગાળી,
ને ત્યાં જ યાદ આવા મને તારી આંકળી.” - (૫૫)
- મારૂત

- "दिदीनाथ घली रकत करी अंत न ररला मांड्युं,
तमास प्रेम मांड्यो, रात मांडी, मगारला मांड्युं." - (62)
- नादान
- "त्यसा उपर उगिलां र-पशाने जेडी पलंता त्यां,
रहुतयुं जेडी न घपना-शिरासा गुंनया लागी." - (95)
- मनोहर त्रिवेदी.
- "आसनी सा आव-नागां, वहेत आनी सापनी,
नाम अंगुं हाठ पर कोरुं सूर शुं थरक्या करे." - (105)
- योसेफ मेतदान.

सा संभाषणां प्रलायनां शृंगार साथे साथे प्रलायनां
दिरहनां आवोने व्यक्त करती गारुली पदा समाविष्टर छे.
प्रलायना दिरहनी दशा-अवदशा, अने अे +तुलास्थितिनुं
जयान सा गारुलीनां पात्र शक्य छे. प्रलायना दिरहनापनुं
आलेखन सा गारुलीकारो करे रीते अने केव रीते करे छे.
अने अंदाजेज्यां माळावा वेवो छे. थोडां उदाहरणे नुसां:

- "एव विष्णुं पड्यां ता मलय नही,
हरी हरीथा समयने करी छेलाय नही." - (11)
- आरुण + रीम
- "परसाए आसा रात रात गडगयां करे;
ने शूर्यतानुं अंत मगर विरतयां करे.
सा वेदनासा मारी करी कोने वरुने करे;
गुलरहार मारी सांभ नही पांगयां करे." - (14)
- आरुण त्रिवेदी.

- "संगलूनं जारलुं तारला वरलतुं रपवते,
गौर कुलां देवानी संभनांसे रपवते." - (२८)
- तिरुन कोला
- "यादनी दीवाजनं हा, तोडवा कहेला नथा,
आंलुआनी रेत पर तारां सरला जाती रहे." - (४०)
- जयंत परमा
- "न आच्यां आप तां उल्हाड आंलरतां गयां निशदिन,
नदी आप नहीं तां रीर आप आंर रागरतां." - (४२)
- जयंत शेंठ
- "गुन हेरिष्ट पाछी ना वते तारा गया पछी,
ररता जेधाय आंगते तारा गया पछी." - (५४)
- धर्मिन्दू महिना

आज, आ संभादित गज्जलनां गज्जलकरांसे
प्रलय शृंगार अन प्रलयदिरहनां लावाते शब्दात्मक
रुख व्यक्त करीं छे.

**
'गुनराती प्रतिनिधि गज्जलो' नां एशालय अन अध्यात्म
लावाते आलेखन :

गज्जलनां सूत्रीवादनो आरंभ २०'मा लहीनां
थयो. गज्जलनां दिव्यप्रेम अन एशप्रेमनी अनुलूतिसोने
घलां गज्जलकरांसे प्रगटावा छे. संसारना सलारता, प्रदंभ,
संसारनां विलिन रूप, अलौकिक अनुलूतिसो, लुवनलोलान
रूपो, मृत्युनुं रहस्य, आत्मा अन परमात्मानां शोध,
अनुं अस्त्य, परमात्पन पापदानां ललराट, अनी मरती
अन न से मरतीनांथा आपला अपेखाही न संसारिक

મહત્ત્વની સ્તરોમાં સુદી છે.

પ્રકૃત સંપાદનમાં ગાંડલકાર્યોએ ઈશતત્વની ને ઈલાદત સુદી છે. એનાં આકાર-નિરાકારને શબ્દના મૂળ સુદી છે. એનાં ઘોડાં ઉદાહરણો મોઈએ:

- “દારિયા હો, હોડી હતી; ને ખારવા હો, એવે સને પુદા તને પડકારવા હો.” - (૦૧)
- અશોતપુરી ગોલ-પામ.
- “આમ તો, આકાર કે મહેરા નથી, તોયે ગડાગડા નામથી પંકાય છે.” - (૧૬)
- અંબુજ ઉંડાન્યવી.
- “આત્મા પરમાત્માને, દેહ મારીને દીધું, ને જતા જેની હતી એને જાધા સોંપાઈ ગઈ.” - (૨૬)
- આનંદ પાલનપુરી
- “આરણ અંધારમાં પલા એ વડે, એક દીવા નેમ તું ય સાદ કર.” - (૩૭)
- ચંદ્રકાન્ત શેઠ
- “દિલાલાની વરૂત છે મને પ્રત્યેક કોઈમાં, પ્રભુ ઘોડી ઘણી વામા મૂકી દે સર્વ પથ્થરમાં.” - (૫૧)
- જયંત શેઠ

આમ, આ ગાંડલોનાં ઘણાં જીવનનાં, રહસ્યોનાં પાત્રોનાં આયાતો અધ્યાત્મવાદ - સૂક્ષ્મવાદ દ્વારા થયાં છે. આનાથી ગાંડલમાં એક આગવો દેહો, દર્શન અને દાર્શનિકો તિમન ઊભો થયો. જીવન અને મૃત્યુ, ઈશ્વર સાથેનું સંબંધ, સૃષ્ટિનાં પલ પ્રાચ્યાં રહસ્યો તેવાં અસંખ્ય પ્રશ્નોનાં ઉત્તરો

આ ગાઠલોનાંથી સંપર્ક છે. ગુજરાતી ગાઠલોનાં જાગૃત્વ સંસ્કારિયાથી લઈને રાજેન્દ્ર શુક્લ સુધી આ પરંપરાનું નિર્દેશન બેઈ શકાય છે.

***
 'ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગાઠલો'નાં પ્રકૃતિ તત્ત્વોનું નિરૂપણ:

'ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગાઠલો' સંચયનાં ગાઠલોનાં અંતે પ્રકૃતિના વિવિધ તત્ત્વો અને રૂપો તેમજ પ્રકૃતિ સાગર વર્ણવ્યા છે. પ્રકૃતિનાં નિરૂપણ સંગ-રૂપોનું આલેખન કાવ્યમય રીતે કર્યું છે. પ્રકૃતિનાં તત્ત્વો - વૃક્ષો, નદી, વન, ઝરણાં, પક્ષી, સરોવર, જિજ્ઞા-ઉષા, સંધ્યા, અંધકાર, આકાશ, નક્ષત્રો, તારા, પશુ-પંખી, સૃષ્ટિ, વાદળ, વરસાદ, ઘાસ, ફૂલ, ખેતર, રંગ, ટહુકાં, સુગંધ, પવન, સૂર્ય, તડકો, ઝાંઝા, અંધ વેદો તત્ત્વોનું મનાહર રીતે આલેખન આ ગાઠલોનાં થયેલું છે. અહીં પ્રકૃતિનાં તત્ત્વો માનવભાવોને ઉભાર કરતાં પ્રતીકાત્મક (સૂચક) આલેખાયાં છે.

પ્રકૃતિનાં તત્ત્વોનાં રહસ્યો, એનાં બદલાતાં રૂપો, એની વિશાળતા, ગાહનતા, સખતા-વિષખતા, સૌંદર્ય અને લૌકિક મિત્રોને ગાઠલોનાં અહીં મૂર્તિમંત કર્યાં છે. પ્રકૃતિ નિમિત્તે અહીં માનવ પ્રકૃતિ, આદિત્ય ભાવો અને એની અજિજ્ઞાઈત સ્વભાવતાથી વર્ણવે છે. થોડાં ઉદાહરણો તુચ્છ:

- 'આંખોનાં આંસુએ જ ઠરે વિષ્ણુદેવતા !

રૂઝે તરસતા સૂર્ય તૃષ્ણાઓનાં શહેરનાં.' - (૦૧)

- અગત્ય પાલનપુરી.

- "આ તરફ તરફ જની ફેલાય છે,
એ તરફ છે, જ્યાં સંભવાય છે." - (15)
- સંવૃત્ત ઉચ્ચવાળી.
- "સૂણા તો પહાડી શકે ભૂરા પિત્તળને,
ના એમ પહાડી શકે સુગંધ કારને." - (17)
- ઈન્દુતમાર વાણી
- "હવે તો ભલે માવ વેરાન રહી છે,
વહતાં હતાં ત્યાં ગરહા, એ ત વેળા!" - (18)
- ઈન્દુ શાહ
- "અજાહે અહીં ઘાસ છે-લું સૂર્યું'તું,
ગાયો ગુનથી એ લોકોએ નવાનો." - (19)
- ઉશાનકુ
- "આકાશ એમ ભાંત ભૂલ, ગયું'તું આ તરફ,
આ ગાળમાં તો સૂર્યનો ઇતિહાસ થઈ ગયો." - (76)
- શરૂત શાહ
- "અહીં કોલો ભૂલે છે આ રાજાડી રાતો ?
અહીં કોલો હાંકે આ ખાંડું પગોંડું ? - (85)
- મતરદ દવે
- "સૂતું યે ખરે ખાન તો એની ખબર પડે,
હોલે લવારે ઘરમાં ફરી નય જંગાલો." - (86)
- મલિલાલ દેસાઈ
- "અંધારાને વાલે શેરી,
સવારને સનવાલે શેરી." - (111)
- સમીર ત્રિવેદી

- "લાવ લાલું ઘાલ ફેલાયું બધે,
દેવકાવ્યાની ખૂલ છે હસ્ત પ્રત." - (113)

- રવિન્દ્ર પારેલ

- "આવકારો આ ગર્જલો પામી ગયાં,
પહાડમાંથી સાંભળી ભગી ગયાં." - (117)

- રાવજી પટેલ.

આમ, પ્રસ્તુત સંગ્રહમાં ગર્જલકારોએ પ્રકૃતિનાં તત્ત્વોને - રૂપોને ભવંતતાથી વ્યંજનાત્મક રીતે ગર્જલોનાં નિરુપિત કર્યાં છે.

* "ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગર્જલો" માં માનવ અસ્તિત્વને ઉભગાર કરતી ગર્જલો:

પ્રસ્તુત ગર્જલસંગ્રહમાં માનવ અસ્તિત્વની સંબંધનાઓને ઉભગાર કરતી ગર્જલો પહોળા છે. આ ગર્જલો-માં માનવ ભુવનનાં આરાપરા, માનવ પ્રકૃતિ, માનવ નિયતિ, માનવ ભાવ-સ્વભાવ, માનવ સંબંધોની ખોંટપણ, નિરાશા, ઉદાસી, નિર્વેદ વેદાં ભાવોનું વિરૂપણ અહીં ભેદ શક્ય છે. તો, અનુષ્ઠ ગર્જલોમાં ગર્જલકારો પોતાનાં 'સ્વ'ને કેન્દ્રીયુત બનાવી વ્યક્તિગત અનુભૂતિને વાચા આપી છે. સાથે-સાથે માનવ ભુવનનાં અધ્યાત્મતૃષ્ણા, એનું એકાન્ત, એનાં નૈતિક અને સામાજિક મૂલ્યોની ઢિલ્લ-લિલ્લાગા એનાં ભાવરમાં ચાલતી રહેલાં વિરોધી ભાવોનાં સંઘર્ષની અનુભૂતિઓ અહીં ગર્જલરૂપે આકારિત થઈ છે. ઘોડાં ઉદાહરણો નેઈએ:

- "એવા પ્રયાસમાં હું સતત ભ્રમણ ગયો,
મુતેલ દાવને સ્વીકારી હારવા હતી." - (૧)
- અશોકપુરી ગોરવામા.
- "હાથમાં પરતે છે મુશળ દારૂ,
એ સરખાં કદાં કોઈ ભાંગ્ય છે!" - (૧૬)
- અંબુજ ઉગરવાલા.
- "મારી હસતી મારી પાછળ એ રીતે ઢિલસાઈ ગઈ,
આંગણે વપમાંથી નાતળી ને જગા પુરાઈ ગઈ." - (૨૦)
- આજરા પાલનપુરી.
- "હાથ મુજ લોખંડી કિલ્લત, આખરે હેઠાં પડ્યા,
નેરલો મજબૂત છું હું એવો મજબૂત છું." - (૨૭)
- કિલ્લત કુરેશી.
- "સતતાં સતતાં લડી પડે ભૈ, માલાલ છે!
હસતાં હસતાં લડી પડે ભૈ, માલાલ છે!" - (૪૦)
- જયંત પાઠક
- "જાસાકને રહો નાહિ ખતને, જગતના અનુભવથી,
પ્રહારો એ જરૂરી છે, ભુવન શિલ્પ ઘડતરમાં." - (૪૨)
- જયંત શેઠ
- "કોઈપણ તારીખ નેવાં હું અધાંતર,
યા સમયનું માનવા નામે રાખાંતર." - (૪૨)
- જયેન્દ્ર શેખડીવાલા
- "લે ધરું છું હાથ ખાલામાં ઉગાલ,
દેશ ભાલો ને સઉદીનું રહા આપ." - (૪૫)
- ગડીકીર.

“દુષ્કર છે જોડવા હવે ભરડાની શૂન્યતા,
 બધા ફરોલિયો + મે ધારાનો આલપાલ.” - (47)
 - દિનેશ પંડ્યા

“અંતમાં અરબાય છે શાન બધું ?
 આપણે + યાં પાછડીના વધ હોએ ?” - (138)
 - સરૂપ ધ્રુવ

“જા'રથી એવા સ્વભાવ સંપૂર્ણ દેખાતા અને,
 ને સતત ભીતરને ભીતર તોય કંતાયા ક્યું.” (146)
 - મુશીબા ઝવેરી.

આમ, અહીં માનવ અસ્તિત્વની વિવિધ ભાવ દશા-
 ફાલોનું આલેખન ગર્ગલકારોએ વિશિષ્ટ અને વ્યંજના-
 પૂર્ણ રીતે + યું છે.

** 6 ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગર્ગલો'માં મૃત્યુનું આલેખન!

પ્રસ્તુત સંગ્રહની ગર્ગલોમાં અમુત ગર્ગલકારોએ
 મૃત્યુને વિવિધ બનાવને સંવેદનાઓ રૂપે કરી છે. મૃત્યુ
 જીવન સંદર્ભે અને સાહિત્ય સંદર્ભે સમાનો અગામ્ય એવા
 વિવિધ રહ્યો છે. ને જીવનનું અંતિમ સત્ય છે. જીવનની
 આ નફકર વાસ્તવિકતાને આ ગર્ગલકારોએ ભિન્ન-
 ભિન્ન રીતે સર્જી છે. જીવનના આ શાશ્વત સત્યને આ
 ગર્ગલકારો કઈ રીતે જુએ છે. મૃત્યુવિષયક સૌંદર્ય બોધનાં
 ઘોડાં ઉદાહરણો નેઈએ!

“આ માન્ય જાદુ ન અપવાદરૂપ છે,
 અમાનેય તપશ મરણ, એક વેળા !” - (18)
 - ઈન્દુ શાહ

- "66 જીવનમાં એમ મૃત્યુની એમ ઊંડી અલપ નોઈ,
જીલેલાં પાનમાં રેખા, જીલેલી પાનખર નોઈ." - (36)
- સંકૃત પરમાર
- "હું જો અનુપલબ્ધ નહું તો તું કે શું ?
અહીંયા મરી વધાનો પ્રથમ થાવ રિવાજ છે." - (43)
- વલન માતરી.
- "રડયાં 'જેશમ' શો મારા મરણ પર એ જ કારણે,
હતાં મારા એ જ અવલપ ન મારી હાનરી નહોત." - (79)
- જેશમ.
- "એના સાથે પલ ખુલાશો થશો;
મોતને આવા વધા દો સ્થપ ઉપર." - (91)
- મનહર સોતરના.
- "વિંદગીના જીવને ઊંડકી લાદો,
હા, મરણ લામું રાહોદર આપ્યું." - (132)

આમ, મૃત્યુની સીમાંલા આ ગાર્હકારોએ
મિતનાત્મક અને કાવ્યમય જાગીમાં ફરી છે.

** 'ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગાર્હકો' માં શબ્દ, ગાર્હક અને અનુભૂતિ
વિષયક નિરૂપણ :

કવિને શબ્દ સાથે સાત ભવનું લેલું હોય છે.
સ્વર્ગસંવનને અનુભૂતિને યથાતથ આલેખા શરૂ એવાં
શબ્દની શોધ હોય છે. સર્વકનું ગણ શબ્દોથા પ્રગટે છે.
આવાં શબ્દ સર્વસંવનનાં મેલા રીતે જન્મતા હોય છે.
સ્વર્ગની સર્વવેલાની અવલ-થા નિગ્રહ હોય છે એ

અવલ-થા ભોગીની સમાધિ વલ-થા જેવા હોય છે. સર્જક શબ્દ હોવા સૈવાલિત પરિમાલોન કાગળ પર ઠંડા રતો હોય છે.

પ્રલ-તુત ગર્ગલ સંગ્રાહમાં ગર્ગલકારોએ શબ્દ લાથેનો જાતો, ગર્ગલ પ્રત્યેની અનહદ માહત અને સર્જનવેલાની અવલ-થાને ગર્ગલમાં ઉતારવાનો કાવ્યમય આધાર તથા છે. તે વુઓ !

- “ શબ્દ મારા હાથમાં દીવો વધો,
અર્થ થઈને આવ, તારી વાર છે.” - (47)

- દક્ષ પ્રજાપતિ

- “ શબ્દોની નાવ ડૂબી ગઈ છે ઘડોતમાં,
ખાઓશી ખાલો ખપાખપ તારા ગયા પછી.” - (55)

- દ્યોતેન્દુ મહેતા

- “ ત્યારના રાંધા રહ્યાં શબ્દોને મારે તેરવાં,
ત્યાં ત લાડાં વૂલાવું પશ્ચર જેમ પાંગારવું હવે.” - (66)

- નિરંજન યાચીત

- “ જોહીનો રશિયા રૂટે ને કોઈ દેલાને ભેચવર,
શબ્દ લાથેની રમતમાં ભોગવા છે આ ઈભા ?” - (85)

- ભરત ગિલેદી

- “ અને સદ્ભાગ્ય તે શબ્દો મળ્યાં તારે નગર બધા,
અરબ લઈ દોડવા બેસું તો વરલાનો વરલ જાગે.”

- મનોજ ખંડેરિયા

- “ ગર્ગલ તે ગીત એ વારા રૂરની પહેર છે;
કવિ પાસે શું વલ-ગોની બે ન ભેડી છે ?” - (19)

- ઉદયન ડસ્ટર

- "દાર કાઠી શબ્દની પદા નામ આર્ય કવચું,
 ને મઠા એવા પદો કે નિવશા લાંઘાયા તથુ." - (14)
 - ધુશ્વેલા ગવેરી.

કવિ આર. જે. નિખાવત, બ્રેથર્સ ધ્રોલવા અને પ્રભા-
 મુખાર માહોડ ગાર્હલકર્મ પ્રક્રિયા વિશે લાંબા ગાંઠો આપે
 છે. આમ, કવિના શબ્દ લાંબા નિલજત, ગાર્હલનિષ્ઠા અને
 રાજસેતનાનાં તરંગોને અહીં ગાર્હલજદ્ય તરવાનાં પ્રયત્નો
 નોઈ શકાય છે.

** ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગાર્હલોમાં અભિવ્યક્તિ કલા !

પ્રસ્તુત સંપાદનમાં ચિત્રમોહીએ ગુજરાતીના
 પ્રારંભકાળની પરંપરિત ગાર્હલો-ને અરબ-મારહીના પ્રાખા-
 લાપી ગાર્હલો છે. એના રાખાવેશ આ સંપાદનમાં કર્યો છે.
 લાંબા લાંબા ગુજરાતીનાં આધુનિક કવિઓની પ્રદોશોશોલ ગાર્હલોને
 પદા અહીં રાખાવેલ કર્યો છે. ગુજરાતીનાં આધુનિક કવિઓએ
 કવચકોગે જે અવનવાં પ્રયોગો કર્યાં છે. તેમાં ગાર્હલનું સ્વરૂપ
 પદા બ્રાહ્મત રહ્યું નથી. આ ગાર્હલકારોએ ગાર્હલોમાં
 અભિવ્યક્તિની વિવિધ તરાહો પ્રયોજીને ગુજરાતી ગાર્હલને
 એક નવાં આયાન આર્યો છે. આ અભિવ્યક્તિની તરાહોમાં
 પ્રભા, તલ્પન, પુરાતલ્પનનાં વિનિયોગ, તરંગનાં પ્રયોગ,
 મુલકલકલનાં પ્રયોગ, તથુજશૈલનાં પ્રયોગ અને અંગ્રેજી
 રદીર-કવિયા પ્રયોગનાં પ્રયુક્તિ નોઈ શકીએ છીએ.

* ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગર્જલોમાં પ્રતીક દિનિયોગ :

પ્રતીક એરલ + શાંતના સંસ્કૃત. પ્રતીક કાવ્ય લિપ્દ ફરવા માટે પ્રયોજાતી એક પ્રયુક્તિ છે. કાવ્ય કે લાહિત્યમાં ગોપનનાં માહિમા છે. પ્રતીકાત્મક રીતે વ્યવેચન અભિવ્યક્તિ તીયક અને સમોટ હોય છે. એ કાવ્ય વ્યાપારને અર્થ પૂર્ણ, ઘાટદાર અને પ્રતીકિતર બનાવે છે.

પ્રસ્તુત સંગ્રહની ગર્જલોમાં આધુનિક ગર્જલક્રમોએ સંવેદનાને વ્યક્ત કરવા માટે પ્રતીકાત્મક રીતે અભિવ્યક્તિ સંધિ છે. વેનાથા વર્ણવેલ વ્યવેચન અર્થદોષ અને અલરકારક રીતે રજૂ કરી શકાય. આહીં અસ્તિત્વની વિરંજના અને પ્રેમની અનુભૂતિ વેલાં સંવેદનાને પ્રતીકની પ્રયોજનાથી અર્થસભર બનાવ્યાં છે. એનાં ઘોડાં ઉદાહરણો નુઓ :

- " માહિતી સપડાઈ ગઈ,
વપ ન આવ્યું વાળમાં." - (21)
- કમલ દોરા
- " જેવ પડખે તરત રેલીના સમંદર ઉછળે,
ઓશિયાળા એત ઓશિર હિમાળો ઓગળે." - (27)
- ફિલન લોરા
- " એક ગાડું તથા રનું પૈડાં વગર,
જે બધાં એરયા તરે સમજયા વગર." - (39)
- વચંત ઓગડા
- " તારા એ પ્રેમને હવે કેવી રીતે ભૂલું,
કાપું છું એત વૃક્ષ ઉગી વચ વંગાલો." - (40)
- મલિલાલ દેલાઈ

- "એકાદ પોપડીના પત્રો પતનથી ઉદાસ થાય, ડૂબા વઈને શોષમાં ગૂંચાં તરે છે ભીંત." - (102)
- મુકુંદ પરીખ
- "અમ્ય દોડે છે આરાતની ઘરમાખમાં, આપણાં રથનાં પૈડાં છે ઘડિયાપમાં." - (19)
- કંવલ કુંડલાફર.
- "એત પંખી આંખમાં આવી અને રણુયા તરે, પોપસામાં એત લાવેલાં સખય પડ્યા તરે." - (105)
- યોલેટ મેલ્હાન
- "રણ તને ફેલા પડી છે પ્રેમથી ।
ઉશ્મળની જે તરત આપી ગયાં ।" - (117)
- રાવળ પટેલ.

આજ, અહીં ગાર્ડનકારો દ્વારા પ્રયોજાયેલા પ્રતીકાત્મક આભિવ્યક્તિ તાજગી અને નૂતનતાની ધોત્ત લગ્ન રહે છે.

** 'ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગાર્ડનો' માં ઠંપનવિનિયોગ :

કવિ-ભાવ-સંવેદન, ઊર્મિ કે વિમાન મૂર્તિમંતરૂપ આપણા ઠંપનનાં વિનિયોગ કરે છે. ઠંપનમાં કવિએ કોઈ ભાવને સંગોળ્યા હોય છે. ઠંપન ભાવકના ચિત્તને સંતર્પકતાને અનુભવ કરાવે છે. અરજી ઠંપનને સૃષ્ટિ, ધ્રાણ, ર-પર્શ, મદ્દીને સ્પાદ સાથે બેડવામાં આવે છે. ઠંપનનાં વિનિયોગથી આભિવ્યક્તિ સૌંદર્યનિહત અને ઇન્દ્રિય સંર-કરથી સમૃદ્ધ લગ્ન છે.

વિશિષ્ટ ભાવ અવર-શાસ્ત્રો આલેખવાં કલ્પના યોજવાં છે. અહીં પ્રલયોચિ ફાલોને સ્પર્શના + કલ્પના અવંત બનાવવા છે. તેમાં પ્રલયદેશ્ય ચિત્રાલ્પ + મુકાલ્ય પ્રગટ થતું નેઈ-અનુભવ શક્તિય દીએ. અહીં ગાઈલકારાએ ઈન્દ્રિયગ્રાહ્ય એવાં કલ્પનાથી અભિવ્યક્તિ કર્યા છે. દેશ્ય અને પ્રાવ્ય + કલ્પના કારા પ્રત્યક્ષ થવાં અવનના રંગોને મૂત ત્યાં છે. એનાં ઘોડાં + ઉદાહરણો નુઆ :

- "લાગલીની સૂકી ડાલે સૂલ + યાંદા આવશે,
હલત રીઆસોને લમ્મ માગ રહી બાકી રહે." - (40)
- વચંત પદપાદ
- "સાંત્વનનાં ખોલાં ધાંગડાનાં સૂઈ ગઈ છે રાત,
જોડીનાં ફાંઈયાનાં કોઈ બોલતું નથી." - (43)
- જવાહર બક્ષી
- "નેધાં કયું સૂલો ઉપર રૂતા પવનનાં નહોર,
ભેગા થઈ ગયા બધા જખોના આલપાલ." - (44)
- દિનેશ પંડ્યા
- "આવનારી પલ બધા વાદલ બના ઘેરાય છે,
આ અપાથી આંગણું કાં ઝરતરી શક્તું નથી." - (45)
- દિલાપ ખેશી.
- "સૂબ ગયું છે આખું જગર રોશની મહી,
તારા સ્પર્શોનું આલ અહીં આંગણું હશે." - (51)
- દિલર બાબુ
- "કઈ નદીના પૂર ધલપલતાં રહે છે લોહીમાં,
યાતનાની આલ બલ તરતી રહી હોડી બની." - (66)
- બીલા પટેલ.

- "કદી સાપનું દર કે મોગીની ગુફા,
કદી અપલોના આંસે રૂરનું તલોખલું." - (73)
- પ્રલોકા દરબી
- "લોલો અલાવ મોરનો હજુયે ઉદાસ છે,
એ કાંલપીને રાજ વધી ભય વંગાલો.
લોલોને સૂકાં પાન ખરે છે ઉદાસીના,
ને શૂન્યતાના ઘરમાં ઊગી ભય વંગાલો." - (86)
- મહિલાલ દેલાઈ
- "સૂર્યનાં ઘોડા પર બેસા હવે,
વાદળોની ખીલા ઉતરવા પર." - (91)
- મનીષ પરમાર
- "બોડિલોં છીપ વેલા લાગલી ને હાથમાં છે રલો,
તને, નો ધારલા હો સ્વાલિની તો રેંક દરિયામાં." - (100)
- મહેન્દ્ર બેશી.
- "રાત પલો ચાલો ગઈ ને ચંદ્ર તો ફૂલો ગાયો,
બિચ્ચ એનું ડાલ પર આ છું હજુ રૂરત્યા પર." - (105)
- ચોરને મેંવાન
- "હથેલીમાં વિર-તાર રેલોનો કાયમ,
હથેલીમાં ઈર-કાનાં હરલોં મરે છે." - (125)
- શાશિકાન્ત ભટ્ટ
- "સૂર્યની હદમાં ગયું છે એત રલો,
એરલે તડકો આહી નીરવ થયો." - (145)
- હરીશ વડાદલાલા
- "રેત ને પગલાંનું સંપનન સાલે,
એરલે મંત્રિલે હવે અરવાય છે." - (147)

આમ, આવી ગર્હલક્ષ્મી કલ્પનદિનિયોગથી ભાવવાહી અને અર્થદાયક અભિવ્યક્તિ રાધા છે.

* ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગર્હલોમાં પુરાકલ્પન દિનિયોગ:

કવિ ભાવ-સંવેદનને પ્રભાવત અથવા રૂપત રીતે રૂપ ફરવા પુરાકલ્પન પ્રદાને છે. પુરાકલ્પનમાં કવિ-કર્મક પૌરાણિક કથાઓ, દંતકથાઓ, લોકકથાઓ, રામાયણ, મહાભારત અને ભાગવતકથાના આશ્રય લે છે. પુરાકલ્પનમાં કર્મક કોઈ કથા-ઘટના કે પૌરાણિક યાત્રાના આલેખન દ્વારા પાત્રાના સંવેદનને નિરૂપે છે. પુરાકલ્પનના પ્રયુક્તિ પ્રદાને કર્મક પાત્રાની વ્યથાવેદના કે ભાવ-સંવેદનાને વર્તમાનના સંદર્ભથી સંદર્ભિત તરીકે કલાત્મક રીતે રૂપકરે છે.

પ્રસ્તુત ગર્હલસંગ્રહમાં ગર્હલક્ષ્મી મહાભારત, ભાગવત, દંતકથા, લોકકથા, ઈલુનાં કથાઓ પુરાકલ્પના યોગ્ય સંગ્રહ માનવ શુદ્ધતાની વૃત્તિઓ, આડંબરી, વિડંબનાઓ, દિલ્લિપિકાઓ અને માનવર-વલાવની સંતુલતાને સમીર રીતે ઉપજાવ્યા છે. એનાથી ધારદાર વ્યંજના સધાઈ છે. એનાં ઘોડાં ઉદાહરણો નોંધાયે!

“ શૂળી ઉપર જીવું છું ને લંબાતો હાથ છું,
 મારામાં ને ઈલુનાં જીવું કે જીવું નથી.” - (43)
 - વધાહર બક્ષી.

“ ઘટના બની તપસા નદીના તર તર,
 હું મલોતના અવતાર છું - તું કોણ છે ? ” - (44)
 - વચંત વડોયા

- "પ્રભુના શીશ પર માતું રાદન થઈ વાય તો કાતું,
ભલે ગંગા રાત્રુ એ મુન પતન થઈ વાય તો કાતું." - (63)
- નાગિર દેખ્યા.
- "મુંગા રહીને સાંભળે તેઓ સુખી રહે,
અહીં તો જિદાનાં સંકંધ પર વૈભવ હોય છે." - (70)
- પ્રભાય નમનગારી.
- "શરત આપવાની હો તારી અગર;
જિદાં પાન વિનનાં ગળી કાઢીએ." - (80)
- જાપુભાઈ ગાઢવા.
- "મેવાડી આંખો છે જિદે જેરીલા છે નજર,
મારાં મુલા શર્ક નહીં એ ગરેલાં હવે." - (91)
- મનસુખ નારિયા.
- "સામેનાં રથ આ વાતથી અલાખલા પલા નથી,
ફે મારી પાયે એકે ધનુષ જાલા નથી." - (102)
- મુતુલ મોતલા.
- "એ પછીથી મોરનાં માંદાં થયાં,
ભીષ્મની શય્યાનાં એ તો શર હતાં." - (103)
- મેહુલ 'સુરેન'

આમ, પ્રકૃત ગર્ભલિંગાણાં ગર્ભલિંગાણાં
આલિધ્યાર્કિતન ધારદાર અને સમારે જનાવવા પુરા પદ-પતનાં
સાથે વિનિયોગ થયાં છે.

**

ગુજરાતી પ્રતિનિધિ ગાર્ડનો માં પ્રયોગશીલતા :

પ્રયોગશીલતા એ સર્જન પ્રતિભાનો જ્ઞાનભંડ છે. પરંપરાગત શૈલ્યોને અનિક્ષ્મા વર્ધન પ્રયોગશીલતા ઉદ્ભવવા હોય છે. પ્રયોગશીલતા આભિવ્યક્તિને નૂતન આયાન સર્જે છે. પ્રસ્તુત ગાર્ડન સંગ્રહની ગાર્ડનોમાં આધુનિક ગાર્ડન સર્જકો ગાર્ડનોનાં આંતર-જાળ્ય કલેવરમાં પ્રયોગશીલતા દાખવા છે. તેમાં ક્યુબીસ્ટીક શૈલ્યોનો પ્રયોગ, લક્ષ્ણોનો પ્રયોગ, સાથે જ પુરા-કલ્પિત ગાર્ડનોનો પ્રયોગ, શુભલક્ષણોનો પ્રયોગ, સરિગાત્પત્ર ગાર્ડનોનો પ્રયોગ અને ગાર્ડનોનાં સંગ્રોહ રહીત-કાર્તિયાનો પ્રયોગ અહીં લોકાત્મક છે.

આધુનિક ગુજરાતી કવિતામાં સ્વરૂપ પરત્વે અનેક પ્રયોગો થયાં છે. તેમાં ગાર્ડનોનાં સ્વરૂપમાં પણ પ્રયોગો થયેલાં છે. તેમાં કવિતામાં સૌથી વધારે મિગકલાની શૈલ્યોનાં પ્રયોગો-પ્રભાવ વિશેષ છે. આધુનિક ગુજરાતી ગાર્ડનોનાં ક્યુબી-મિગ શૈલ્યોનો પ્રયોગો આ કવિઓએ કરેલાં છે. ક્યુબી શૈલ્યોનાં નાગ સંજ્ઞા (શબ્દ) દ્વારા સૂચવવામાં આવે છે. આ ક્યુબી શૈલ્યોનો પ્રયોગોનો કારણ ગુજરાતી ગાર્ડનોને એક નવું જ પરિમાણ લાંબડ્યું છે. ગાર્ડનોનાં સ્વરૂપમાં એક નવો જ આયાન-શક્યતા સર્જાઈ છે. તેમાં ઘોડાં જ ઉદાહરણો સુધી :

“ રાપિયું- ગણ- નિશાદ - ધારેલી યાત્રી પત્ની,
 આંધળ - હવેલા - હાલ - અભાવોની સાંકળી.” - (૦૪)
 - સરુલો દેશાણી.

- "રંગ, જલ, માહોલ વચ્ચે હું ઊભો,
 દૃશ્ય - ઈન્દ્રિયા, કોલ વચ્ચે હું ઊભો." - (૨૬)
 - તિશીલનોદી.

- "માલાલ ઉચ્ચે રેલી ઉચ્ચે દરિયા, ઉચ્ચે ફૂલો વધાની ઘરના
 ઉચ્ચે,
 ઘરના એટલે લોહી, એટલે વહેવું એટલે ખૂટી વધાની
 ઘરના." - (૧૭)

- જયન હ. દેલાઈ

- "રેલ - ડમરી - મૃગા - તરલ - મૃગાવલ વગેરે ---
 મન - મરણ - સ્વાસ્થી - અનાદિ ઇલ વગેરે ---" (૪૩)
 - ભગવતીકુમાર શર્મા

તો, પ્રયોગશીલતા સંદર્ભે પ્રસ્તુત ગાઝલસંગ્રહમાં
 કવિ દીનાનાથ વ્યાલ અને કવિ નલિન પંડ્યાની પુરાકલ્પનનાં
 સાદ્યંત પ્રયોગવાળી ગાઝલો અહીં સમાવિષ્ટ છે. ગાઝલના
 પ્રવેશ શૈલીમાં પુરાકલ્પનનો વિનિયોગ એક વિશિષ્ટ
 અર્થરહિત ધરાવે છે. નુસો:

- "આપણે પાત્રી શક્યા ના કાપના અલાસારને,
 ના શકી સમગ્ર કદીયે પિંગાલા સરધારને." - (૫૨)
 - દીનાનાથ વ્યાલ.

- "આ શરીરથી ઊતરનાં કુંડલો,
 કામ નેવું મન તરડાવું ગાયું." - (૬૧)
 - નલિન પંડ્યા

ગાડલના સ્વરૂપમાં કૃષ્ણના અસ્તિત્વને કાવ્યાત્મક રીતે
મથે છે :

“ ગોરખાંલદાં વેળ રાં રંગાં મળ્યાં,
પંકજ શાંતિ, પંકજ તો કવિયો પંકો.
એ ન પૂંદા એ ન સમુના રાહ પડા,
અપદાપિ યુગે યુગે રાહનાં પંકો.” - (૫૭)

- દાન વાધેલા.

અહીં સંપાદક મિનુષોદી હોરા રચિત તરુણીના
પ્રયોગવાદી ગાડલ પણ અપાવિષ્ટ છે. ‘તરુણી’ એટલે
મલ્લામાં કવિનું નામ - તખલુલ આવે અને એ ન
પંકિત મતવાના અગાઉના શેરની દ્વિતીય પંકિત સાથે
મુકાઈ મરૂતા બને. તેને ‘તરુણી’ પહેલામાં આવે છે. આમ,
તરુણીમાં મલ્લા અને મરૂતાને લગભગ એકાકાર તરીકે
તખલુલ દોહાવાને આરંભમાં અને અંતમાં છેડાને એક
તરુણી રચનાનું વર્તુલ પૂરું થાય એવા પ્રયુક્તિ
રચા છે. તરુણી (નામા) માં શેરનાં મલ્લાકા બેઉ તરુણી
ગણતરી આરંભી શકાય. અને તે શેર આગળ પૂરી થાય.
જુઓ કવિ શ્રી મિનુષોદીનો પ્રયોગ :

“ વધતને નામે વધર, દરિયાને નામે વાલી,
‘દુશ્મન’ આપણે તો દરિયાને નામે વાલી.
પથારેત કામ રાખે, પથારેત કામ રાખે,
પાત્રી વધાનું કામ તલવાર તાલી- તાલી,
પાત્રી વધાનું કામ તલવાર તાલી- તાલી.”

“ ‘ઈશાદે’ આપણે તો ઈશ્વરને નામ લાલો.”

તો, અંગ્રેજી ભાષાના પ્રભાવે ગુજરાતીમાં અંગ્રેજી રદીફ- કાશ્યાપાલી ગર્જલો રચાઈ છે. કવિ ગિરીશ મજાલાની અંગ્રેજી કાશ્યાપાલી ગર્જલો આ સંપાદનમાં સમાવવામાં આવી છે. નુસ્ખો !

- “ તારા ગયાના ફેરલા અનિંગ થઈ શકે ?
 ગંધરવનો હોય સૂર્યને ઈવનિંગ થઈ શકે. ” - (૩૩)
 - ગિરીશ મજાલા

આ ગર્જલોમાં અંગ્રેજી કાશ્યા - અનિંગ, ઈવનિંગ, આથિંગ, રિલિંગ, સ્પેલિંગ અને રિવનિંગ - એક નવું જ પરિભાષા બ્રહ્મો છે. કવિ હર્ષદેવ માધવ અંગ્રેજી રદીફમાં ‘Honey Moon’ નો પ્રયોગ ગર્જલોમાં રા-રક રીતે કરે છે.

- “ વંગલ તો આંખ માંડી અને હાંરતું રણ્યું,
 લાટ્યા તરાપ મારતા સ્પર્શોને Honey Moon. ” - (૧૫૫)
 - હર્ષદેવ માધવ.

તો, આધુનિક કવિ આદિલ મન્સૂરી પતનવિલક્ષેદન એક ન ભાવને ઘૂંટની મુલકલકલ ગર્જલો ‘મને ન મને’ નામી ભાવ પાડે છે.

- “ નદીની રેતમાં રપતું નગર મને ન મને,
 રૂરી આ દેશ્ય સ્મૃતિપર ઉપર મને ન મને. ” - (૧૨)

આમ, આ ગાર્ડન સંગ્રહમાં ગાર્ડનકારોએ ગાર્ડનના સ્વરૂપમાં અવલોકા પ્રયોગો કરી, ગાર્ડનના સ્વરૂપના શાયતાને તારી એક નવો ન નિષ્કાર એક તારી આપ્યાં છે.

*** ગુનરાતી પ્રતિનિધિ ગાર્ડનોમાં લાભાતત્વ :

સાહિત્યનું માર્દયજ લાભા છે. લાભાના પાતક કૃતિના પિંડ જંદાય છે. ગાર્ડનના સ્વરૂપમાં સદીક-કારિયા પ્રકૃષ્ણ ના પ્રાચીનપ્રાક, ઇંદરાસઈ, અલંકારમંડિત અને પ્રદાહી લાભા અપોક્રિત છે. પ્રસ્તુત સંગ્રહની ગાર્ડનોમાં લાભાના સૌંદર્યને માલી શકાય છે. આ ગાર્ડનકારોએ લાભા પાતકી અનુભૂતિને આકારિત કરે એવું અધકું કામ સરપતાથી પાર પાડ્યું છે. અહીં શબ્દની સંકેતશક્તિ, સ્ત્રોતશક્તિ અને વ્યંજના શક્તિના પૂરા લાભા લઈને કાવ્યતત્વ સિદ્ધ કર્યું છે. અહીં કાવ્યગત સૌંદર્ય અને લાભાનિરૂપણનું સમોર દર્શન કરાવવા ગાર્ડનકારોએ લાભામિત લાભા પ્રયોગ છે. આ ગાર્ડનોમાં વિવિધ વિષયોને લાભાસ્વરૂપી અનેક શૈલીમાં કંડારવામાં આવ્યાં છે. અહીં વિષયોનું કાવ્યમાં રૂપાંતરણ, સર્વેક સમેલ સૃષ્ટિની સહન શીલતાને, એકની અપ ગતિ મૂર્તમાંથી અમૂર્ત અને અમૂર્તમાંથી મૂર્તમાં સદાય એવો બલવતર લાભા અહીં ગાર્ડનોમાં પ્રયોગયો છે.

આ ગાર્ડનકારોના અનુભૂતિ નગતમાંથી આવેલાં શબ્દો અનેક લાભાસ્વરૂપે નગાય છે. આ શબ્દોના આગવી દવાને સંલપવા મપ છે. એમાંથી કવિની સ્વકીય મુદ્દા ઉપર આવે છે. પ્રસ્તુત સંગ્રહમાં ગુનરાતી ગાર્ડનકારોની પ્રતિનિધિ

રમનાઓનું સમન + રવાના આપ્યું છે. પ્રત્યેક રમના જે-તે ગાર્ડલમાં આગળ આપણ સમા છે. આ ગાર્ડલોને ભાષાકીય રીતે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપણને ભાષાનાં સૌંદર્યને અને શક્તિઓને બેદા મળે છે.

આ ગાર્ડલોમાં રહીત અને કાંઈકાનું વૈવિધ્ય ધ્યાન ખેંચે છે. કવિ ગિરીશ મધવાલા માનિંગા, ઈવનિંગા, આર્થિંગા, શિલિંગા, સ્પોલિંગા, રિવિંગા જેવાં અંગ્રેજી કાંઈકાનું સંયોજન ગાર્ડલમાં કરે છે. તો, કવિ હર્ષદેવ માધવ પોતાની ગાર્ડલમાં 'HONEY MOON' જેવાં અંગ્રેજી રહીત પ્રયોગ ધ્યાન ખેંચે છે. કવિ આરજી કાદરી સૌરાષ્ટ્રી બોલના શબ્દ 'ભઈલા' જેવાં રહીત પ્રયોગ ગાર્ડલ કરે છે.

મધ્યકાલિન ગુજરાતી કવિ દયારામે ઉર્દૂના પ્રભાવે ગાર્ડલના એક પ્રકાર 'રેખતા'નું સર્વન કર્યું છે. કવિ દયારામ રસિત એક રેખતા સ્વરો સમાવિષ્ટ છે. આ રેખતાની ભાષા પ્રન અને સ્વરો ખિમિત છે. જુઓ :

- " એક ખૂબસૂરત ગજરૂ ગુલગાર લાંબરા,
તારિક્કે + ધા + ડું હૈ રાજ લાલ લે બહા." - (46)
- દયારામ

તો, કવિ શિલ્પાન ખાવતી + રહી બોલનાં અધ્યાત્મિક ભાષા પ્રયોગ ગાર્ડલમાં એક નવન તરાર રચે છે.
જુઓ :

- " અહા નેડા ધઈ વિધા પથ્થર ડિસે,
સ્પર્શ ને ગુલગોર ને અવલર ડિસે." - (127)
- શિલ્પાન ખાવતી

કવિ મહેશ પ્રમખતિની ગાડલ સરખ-સર્ધ
 ભાષામાં વિવેહલ ભાષા છે. તો, કવિ શિવજી રૂખડા ખોતાની
 ગાડલનાં પ્રવેશ શેરના આરંભે 'હલા' શબ્દ પ્રધાન સરખ
 અર્થવ્યંજના પ્રગટાવ છે. કવિ આદિલ મનુષી ખોતાની
 ગાડલમાં વતનવિરદ્ધેની સંવેદનાને ભાવવારી ભાષાથી
 આલેખિત કરે છે. પ્રસ્તુત સંગ્રહની ગાડલોમાં આલંકારિક
 ભાષાથી શુદ્ધતા અને લાજગી પ્રગટી છે. અલંકૃતમય ભાષાથી
 કાવ્યતત્વ અને ગાડલિયત ને રીતે નિખર્યાં છે. તેનાં થોડાંક
 ઉદાહરણો જુઓ :

- "ગાડધારને માહું લાડયું છે ને શાંત સખંદર લાગે છે,
 નૌકાને ડુલાવ દેવાનો આ સુંદર અપસર લાગે છે." - (૬૩)
 - (લજ્જુકારોપલા) - "જાડડાં માંગારોલા.

- "એક પડદો ટૂંટિયુંદાપી ખૂલામાં જેરતો,
 પાથરી સોપાટ ખાલા રેંકતા ખૂલામાં જેરતો." - (૧૨)
 (લજ્જુકારોપલા) - જન્મદ ગાલાલાડિયા.

- "પાદરેયા પાલિયાની લાશ લોલા ભાડી,
 બરતામાં બારતાની લાશ લોલા ભાડી." - (૦૪)
 (વલાનુપ્રાક) - (મરત પાલ.

- "ધાંત હલયું ધાંત ખલયું ધાંત ગલપલયું હલે,
 ધાંત ભાની રેતમાં પાલાંજું રપલપલયું હલે." - (૯૦)
 (શબ્દાનુપ્રાક) - વિરંજન યાગીશ

તો, પ્રવલ દરજી ખોતાની ગાડલના એક શેરમાં
 'તલાયું' સંજાના જુદાં-જુદાં ક્રિયાપદનો રૂપો પ્રધાન છે.
 કવિ ભલે ભાષા સારૂ રખત કરતાં હોય એવું લાગે.

- "તલોબ્યાય ડુંગર ને તલોબ્યે તલોબ્યું,
 મલકાય રંગલ ને મલકે તલોબ્યું." - (૦૧)
 - પ્રલાલ દલુ

તો, અમુત ગાર્ડોનાં રૂઢાનુકારી શબ્દો, લિટુમ્ત શબ્દો
 અને શબ્દોનાં પુનરાવર્તનોથી જે લયભાવ રચાય છે
 એ આસ્વાદ્ય ગતિ એવા છે.

- "પૂનમ્તા ગડલ થયાં ખાપિયા ભૈ, માલોલ છે,
 રાલો ખોર્યું પડી, પડી ભૈ, માલોલ છે." - (૫૧)
 - નયંત પાઠક

- "તને એવા રીતે વેઉં છું ખારી પ્રલક્ષીમાં,
 મને એવા રીતે એ વેઉં છું ઝાંખા અરીલામાં." - (૧૦૦)
 - મહેન્દ્ર ભટ્ટી.

- "કોઈએ આધાં નવીં ખોજો ધરી,
 ખારા ખારા રાય ખારા નલ છીએ." - (૧૩૫)

તો, કવિ 'ગાર્ડો'ની ગાર્ડોના કવિયાનું લયકાંદ્ય
 શબ્દાવર્તનોથી રમણીયતા રિદ્ધિ તર છે - વિભવે વિભવે,
 વહાને વહાને, રિયાવે રિયાવે, અવાને અવાને, મલારે-
 મલારે, તકારે તકારે. કવિ જગન ધાંડ્યા પંડિરયાની
 ગાર્ડોના રીઠ 'વલ્લોનાં વલ્લો ભાગે' એ વ્યંજનાપૂર્ણ
 અને પાનસંપત છે.

આજ, આ સંગ્રહની ગાર્ડોની ભાષાને તપાસતાં ગુજરાતી ગાર્ડોના વિકાસકર્મની માથે ગુજરાતી ભાષાના વિકાસ પણ દેખીતોમ્મર થાય છે. ગુજરાતી ગાર્ડો કેદાં - કેદાં પડાવો રૂઠ કેદાં, વિવિધ વૃત્તન પરિમાણો પ્રગટાવ્યાં છે. તેનાં સામે આલેખ આ ગાર્ડોની ભાષા પણ સાબૂત પડે છે.